Kõrgem Kunstikool Pallas
Maaliosakond

Mosaiik Rapla Vesiroosi Koolile: Nymphaea alba

Lõputöö

Triine Roosalu
Juhendaja: Tuuli Puhvel MA

Tartu 2026

SISUKORD

SISSEJUHATUS....3

1. MOSAIIGI AJALUGU....5

1.1. Varajane mosaiik ja selle areng....5

1.2. Mosaiik Eestis....6

2. MOSAIIK EESTI HARIDUSASUTUSTES....7

2.1. Kolm Jass Kaselaane mosaiiki....7

2.1.1. Intervjuu Jass Kaselaanega....10

2.2. Väike-Maarja lasteaed....12

2.3. Mosaiik kõrgkoolides....14

2.3.1. Kõrgem Kunstikool Pallas....14

2.3.2. Tallinna Tehnikaülikool....15

2.3.3. Eesti Maaülikool....16

3. TÖÖPROTSESS....18

3.1. Asukoha valik....18

3.2. Rapla Vesiroosi Kooli hoone sisekujundus....18

3.3. Kavandamine....19

3.4. Materjalid....20

3.5. Mosaiigi ladumine....21

3.6. Liimimine ja vuukimine....25

3.7. Eneseanalüüs....27

KOKKUVÕTE....28

SUMMARY....29

KASUTATUD KIRJANDUS....31

LISAD....33

Lisa 1. Jass Kaselaane muljed....33

Lisa 2. Ladumine....35

Lisa 3. Tund Tartu Lastekunstikoolis....36

Lisa 3. Kangameetod.....38
Lisa 4. Veel huvitavaid pilte.....39
Lisa 5. Valmis teos..... 40
Lisa 6. Pallase hoonetes mosaiigid.....41
Lisa 7. Kasutatud materjalid ja tööriistad.....42

SISSEJUHATUS

Loodus on osa meie kõigi elust. Mullastik määrab, millised taimed mis piirkonnas kasvada saavad – savised ja niisked pinnased sobivad näiteks hästi vesirooside kasvuks. Mullas kasvab eluks vajalik toit ja taimed, mis hingavad sisse süsihappegaasi. Fotosünteesides puhastavad taimed õhku ja väljutavad inimestele vajalikku hapnikku. Raplamaalt leiab muuhulgas gleimuldasid, mis on just vesirooside kasvuks sobilik keskkond. Savine pind suudab vajalikke toitaineid hästi säilitada. Rapla Vesiroosi Kooli juures on savise põhjaga tehistiigid, kus vohavadki vesiroosid – taimed, millest on saanud kooli sümbol. Rapla Vesiroosi Kool on justkui see eelkirjeldatud saviauk, elurikas ja sobilik kool noortele, keda huvitab loodus.

Mosaiik on üks vanemaid monumentaalkunsti tehnikaid, mida kasutatakse peamiselt arhitektuuris, seetõttu esineb meetod üldisemalt avalikus ruumis. Mosaiik on oma olemuselt samamoodi ajas vastupidav nagu vesiroos.

Antud lõputöö tulemusena valmib viieosaline mosaiikpannoo, mis on mõeldud kingiks Rapla Vesiroosi koolile. Pannoo valmib peamiselt keraamiliste plaatide jääkidest ning teosega soovin esile tuua gleimuldade olulisust ja vesirooside imeilusat kuju. Geomeetriliste kujundite kompositsioon viitab protsendikunstile, mille tõttu on mosaiik viimastel aastatel enim avalikku ruumi jõudnud. Kirjalikus osas käsitlen Jass Kaselaane nüüdisaegseid mosaiike, mis on suuresti riigihanke konkurssi jaoks valmistatud.

Lõputöö kirjaliku osa eesmärk on uurida mosaiigi kasutamist ning saada teadaja kui palju mosaiike on võimalik näha Eesti haridusasutustes. Selle töö raames käsitlen neis seitsmes Eesti haridusasutuses leiduvaid mosaiike: Väike-Maarja lasteaed, Viimsi Riigigümnaasium, Tabasalu Riigigümnaasium, Võrumaa Kutsehariduskeskus, Kõrgem Kunstikool Pallas, TalTech ja Eesti Maaülikool. Kahjuks ei ole suurem osa mosaiike, mis Eestis Nõukogude ajal valmistati, kõige paremini säilinud.

Teoreetilises osas toetun kunstiajaloole, diplomitöö raames läbiviidud intervjuule ja mosaiigikunsti kajastavale kirjandusele, näiteks Anu Soojärve Eesti Kunstiakadeemia magistritöö „Peidus pärand. Unustatud teosed ja kunstnikud nõukogude Eesti monumentaalkunstis” (Soojärv 2021) ja Varje Õunapuu, Hilkka Hiiopi, Anneli Randla ja Karol Bayeri artiklile „*Evaluation of Medieval Estonian Murals with a Focus on Painting Technique: Novel Findings on Paint Layer Composition*”. Kaasan tegevusse Tartu Lastekunstikooli õpilasi. Mosaiigi tegemise tutvustamine noortele annab neile vajalikud

oskused tehnika valdamiseks ja huvi teemat edasi uurida. See võib omakorda tähendada seda, et tulevikus luuakse aina rohkem mosaiike ning neid võib taaskord linnapildis tihedamini kohata. Koolide ülesanne võiks olla vahendite (nii füüsilised materjalid kui ka teadmistepagas) võimaldamine, et õpilastel oleks võimalik luua. Kuid selleks, et midagi lõpuks valmis saaks, peab õpilane ise seda tahtma. Tehnika õpetamine iseenesest ei kindlusta, et tulevikus on rohkem mosaiike, kuid annab lootust, et kellelegi võib see kunstivorm meeldida ja on motiveeritud seda edasi kandma. Inimeste jaoks on kool ja õppimine nagu vesirooside jaoks on savine muld ja rahulik vesi – ilma hea õpikeskkonnata ei arene noor, just nagu vesiroos ei kasva mullas, kus pole talle vajalikke toitaineid.

1. MOSAIIGI AJALUGU

Peatüki eesmärk on tutvustada mosaiigikunsti pikaajalist traditsiooni. Mosaiike valmistatakse tavapäraselt väikestest kividest, klaasikildudest, merekarpidest ja põhiliselt tänapäeval keraamilistest plaatidest, mis laotatakse kujutiseks või abstraktseks teoseks.

1.1. Varajane mosaiik ja selle areng

Kõige esimesed mosaiigileiud pärinevad Mesopotaamiast ning on loodud umbes aastatel 3000–2001 eKr. Mosaiik oli väga populaarne ka Vana-Kreekas, kus seda tehnikat edasi arendati (Mosaics 1897). Kuna mosaiigitud põrandaid või ehitusdetaile said endale lubada eelkõige jõukam klass, siis kujunes see tollel ajal ka oluliseks staatuse näitajaks. Vana-Kreeka mosaiikides kive ei värvitud, vaid kasutati looduslikult erinevat värvi kivikesi ja muid materjale. Viiendal sajandil eKr olid kasutusel peamiselt hallid ja pruunid toonid, mistõttu olid varased mosaiigid üsna tagasihoidliku värvigammaga. Neljandal sajandil eKr hakati kasutama rohkem ka näiteks rohelisi ja punaseid kivikesi, mis muutis mosaiigitehnika väljendusrikkamaks. Naturaalne roheline pärineb peamiselt Põhja-Aafrikast. Kaheksandal sajandil pKr tuli mosaiik Vahemere aladel laiemalt kasutusse. (Anderson 1889)

Uuringud näitavad ka seda, et kuna mosaiikide ladumine on olnud ajalooliselt väga kurnav ja ajamahukas, siis laoti tükke töökojas ette ja seejärel paigaldati seinale või põrandale. (Boschetti 2011: 61–62).

Üldiselt võib antiikaja mosaiigikunsti arengus eristada kolme peamist etappi. Esimene neist oli seotud Vana-Kreekaga, kus täiustati järk-järgult kiviklibust mosaiikide valmistamise tehnikat. Teine etapp jäi hellenistliku Kreeka ja varase Rooma aega, mil leiutati ja hakati laiemalt kasutama tessera-tehnikat (mosaiik, kus kujutis on loodud väikestest korrapärase kujuga tükkidest). Kolmas etapp kujunes välja Vana-Roomas, kus mosaiigid muutusid väga populaarseks ning neid hakati kasutama järjest erinevates kohtades ja eesmärkidel. (Waage, Nordhagen 2026)

Bütsantsi mosaiik pärineb viiendast sajandist ja see oli valmistatud värvilisest klaasist, mis muudeti läbipaistmatuks tinaoksiidiga (Anderson 1889). Marmori kasutuselevõtt muutis mosaiigikunsti ajalugu märkimisväärselt, sest marmorit oli lihtne

töödelda ja eri toonides kasutada, lisaks oli seda ka kergem lõigata, mis võimaldas saavutada täpsemat tulemust. Tänu sellele said kunstnikud luua realistlikumaid teoseid.

Pärast tessera-tehnika kasutuselevõttu jäid mosaiikide põhised valmistusviisid pikaks ajaks üsna samaks ja varase keskajani suuri muutusi ei toimunud. Sellegipoolest oli mosaiikide välimus aga väga erinev – leidus nii lihtsaid kahevärvilisi mustreid kui ka detailseid geomeetrilisi ja taimemotiividega kujundusi. Keskajal oli mosaiik praktilise väljundiga. Kirikutes kujutati pühalikke jutlusi/piiblilugusid (Carile 2016: 53). Renessansiajal mosaiikide populaarsus langes ja keskenduti rohkem freskode valmistamisele, mis kukutas mosaiigid mõneks ajaks monumentaalkunsti pjedestaalilt.

Mosaiik tänini tuntud kunstivorm. Seda võib näha nii kodudes kui ka rahvusvahelistel kunstinäitustel ja arhitektuuribiennaalidel, näiteks Veneetsias. Mosaiik võib olla nii sisekujunduselement, kui ka iseseisev monumentaalne kunstiteos. Tänapäeval on peamiselt kasutusel kivi, marmorit, keraamikat ja klaasi.

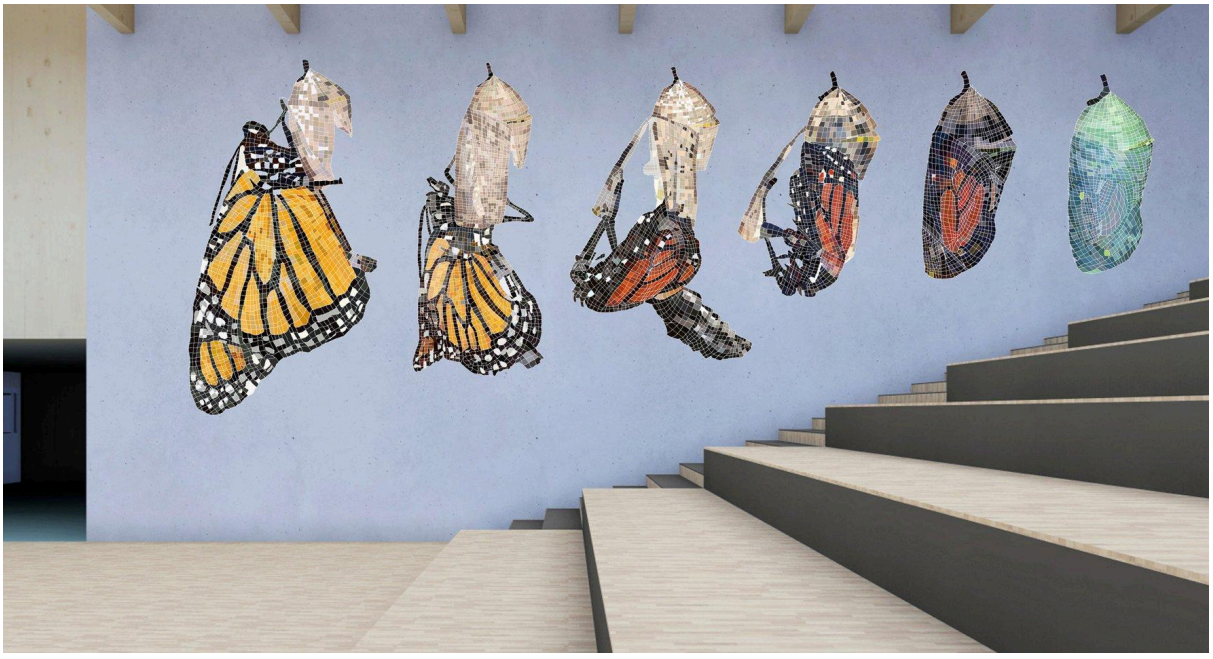
1.2. Mosaiik Eestis

Keskajal ei olnud mosaiik Eestis üldse levinud kunstivorm. Mosaiigile spetsiifiline tehnika ei pea Eesti ebastabiilses kliimas hästi vastu. Temperatuuride kõikumised mõjutavad vuugi ja krohvi stabiilsust. Neid on kallis ja ajakulukas valmistada, mida Eestlastel keskajal väga. Selle asemel oli Eestis populaarne valmistada freskosid ja maalinguid (Õunapuu jt 2025: 32). Pärast seda, kui Eesti sai Nõukogude Liidu osaks 1944. aastal, kujundas Eesti ametlikku kultuurielu sotsialistlik realism. Arhitektuur oli uhkeldav ja uusklassitsistlik, põhirõhud olid ornamentikal ja monumentaalkunstil (Taul, Soojärv 2021). Selle ajastu tippteoseks peetakse Elmar Kitse, Evald Okase ja Richard Sagritsa Rahvusooper Estonias asuvat laemaali (1947). Sellest ajast pärineb Valli Lember-Bogatkina suuremõõtmeline mosaiikpannoo „Lähme suurele peole!” (1950), mis asus algselt Estonia teatri puhvetis, mida eksponeeritakse nüüd Laululava laulukaare all II korruse saalis. (Taul, Soojärv 2021)

2. MOSAIIK EESTI HARIDUSASUTUSTES

2.1. Kolm Jass Kaselaane mosaiiki

Jass Kaselaan on riigihangete raames loonud mosaiikteosed kolmele haridusasutusele. Esimene mosaiik nimega „Liblikas" (mosaiigi kavand joonisel 1) valmis tal 2018. aastal Viimsi Riigigümnaasiumisse. Teos jutustab kasvamise ja arenemise lugu. Mosaiik asub gümnaasiumis, mis perioodil toimub kõige suurem nooruki arenguhüpe. Kujutis märgib ära rööviku arengut liblikaks, kirjeldades kujundlikult gümnasisti kooliaega. Gümnaasiumist lahkuvad noored on justkui liblikad, kes kooruvad oma kookonist ja lendavad suurde laia maailma. (Viimsi… 2018)

Joonis 1. Jass Kaselaane mosaiigi kavand „Liblikas". (Viimsi… 2018)

Teine mosaiik nimega „Kala vees" valmis Kaselaanel 2020. aastal Võrumaa kutsehariduskeskusesse. „Žürii hinnangul sobitub võidutöö oma tundliku värvikasutusega ning traditsioonilise keraamilise mosaiigi tehnikaga hästi ajaloolisse koolihoonesse. Pannool kujutatud ahven on Eesti üks ilusamaid ning paremini äratuntavad kalu. Ahven oma vastupidava, kogukonnas tegutseva eluviisiga on Võrumaa Kutsehariduskeskusele igati sobilik kujund ning elegantne vihje Lõuna-Eestile laiemalt." Mosaiik kujutab kolme

ahvenat, kes üksteise poole ujuvad (mosaiigi kavand joonis 2). Teose koloriit on mahe ja jäädvustab ahvena naturaalset värvilisust väga hästi. (Võrumaa… 2020)

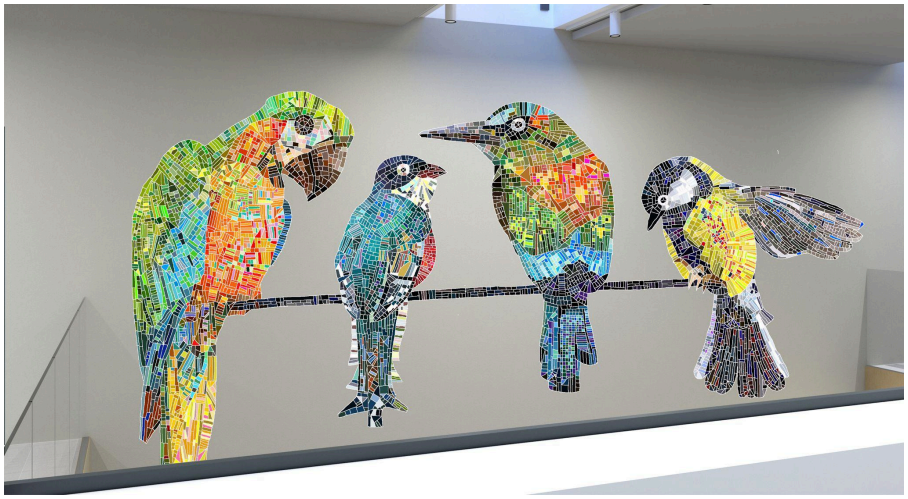

Joonis 2. Jass Kaselaane mosaiigi kavand „Kala vees". (Võrumaa… 2020)

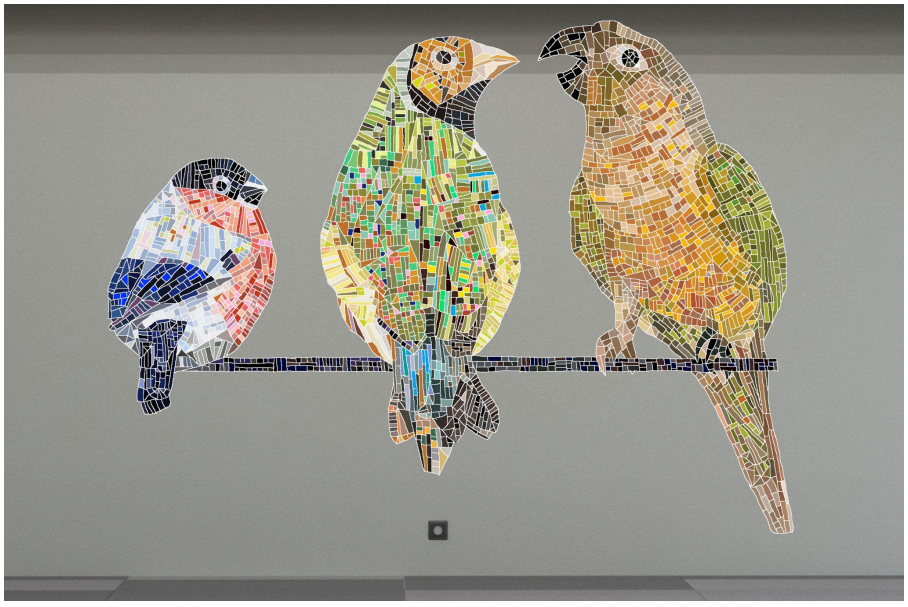
Kolmas mosaiik „Lennu eel" valmis 2021. aastal Tabasalu Riigigümnaasiumisse. Ka see töö peab meeles gümnaasiumit lõpetavaid õpilasi. Mosaiigiga on kujutatud lennule minevaid linde, keda on kokku kaksteist. Linnud on jaotatud kolme gruppi, millest igaüks eksponeeritud erineval seinal (mosaiikide kavandid joonised 3, 4 ja 5) (Tabasalu… 2021).

Joonis 3. Jass Kaselaane mosaiigi kavand „Lennu eel", Vaade 1. (Tabasalu… 2021)

Joonis 4. Jass Kaselaane mosaiigi kavand „Lennu eel”, Vaade 2. (Tabasalu… 2021)

Joonis 5. Jass Kaselaane mosaiigi kavand „Lennu eel”, Vaade 3. (Tabasalu… 2021)

2.1.1. Intervjuu Jass Kaselaanega

Jass Kaselaanega vesteldes sain kuulda mosaiigi tegemise rõõmudest ja raskustest.

Kus te oma mosaiikide jaoks inspiratsiooni leiate?

„Olen aru saanud, et see, mis ma kunstnikuna teen, see avalikku ruumi ei sobi. Protsendikunstis olen ma teinud linnukesi, liblikaid, kalakesi, koerakutsika, suure elevandi olen teinud. Ma üritan mõelda mis võib minna ja sobida sellesse kohta ja kooli. Protsendikunsti puhul on see, et tuleb mõelda, et sa ei tohi mitte kedagi häirida. Ma olen korduvalt enda arust teinud geniaalse kavandi aga lõpuks tuleb välja et see häiris kedagi."

Kui täpsed on teie mosaiikide kavandid? Kas kavandate digitaalselt ja kas joonistate iga tüki välja? Kas kõik värvid on enam-vähem planeeritud?

J. Kaselaan hakkas mosaiigi kavandeid tegema, sest ta õppis animatsiooni. Ta kasutas *Wacom* joonistustahvlit. *„Ma hakkasin neid kavandeid üldse tegema, sest ma õppisin animatsiooni ja ma tegelesin palju digitaalse joonistamisega, ma kasutasin Wacom joonistusplaati."* Mosaiikide kavandamine võtab aega ja nõuab täpsust. Lisaks nendib Kaselaan, et ta hiljem ei järgi neid väga pingsalt, vaid kavandid on pigem ilupärast ja et riigihangete komisjoni liikmed mõistaksid tulemust paremini.

Mis sorti plaadile te mosaiigitükid paigutate?

Mosaiigi põhjaks kasutab ta veekindlat vineeri, mis kipub olema pisut liiga sile, seega hõõrub neid eelnevalt, et tükid jääksid kindlasti plaadile kinni. See osutus väga suureks tööks ja ta ei olnud kindel, kas karestamine oli üldse vajalik. *„Veekindla vineeri mure on see, et ta on hästi sile ja selleks, et tükid paremini jääks, siis ma karestasin vineeri pinna ära."*

Kuidas kulges ladumine ja seina kinnitamise protsess?

Ta ladus valmis lõigatud tükid soovitud kujuks, mis võimaldas tal vahepeal objektile minna ja kompositsiooni kõrgemalt vaadata. *„(...) niimoodi, et ma käisin redeli ülevalt vaatamas ja kui tundus, et liblikas on ilus, siis ma kleepisin ta pealt üle ja siis neljas osas tõstsin mosaiigi tükid pealt ära. Panin liimi ja siis panin mosaiigi koos kangaga sinna liimi peale."*

Kaselaan ei kasuta mosaiigi plaadi külge liimimiseks plaatimissegu, vaid *Kerafix'*i plaatimisliimi. Mu juhendaja, Tuuli Puhvel, märkis, et see liim on kindlasti kergem, Kaselaan nõustus ja lisas juurde, et *Kerafix* on plastilisem: *„Kuna mul need mahud on nii suured olnud, siis mul on olnud oluline, et mul oleks inspektor, ehk siis riigi kinnisvara. Vuugi puhul ei ole erinevusi leidnud. Kui mosaiik on mitmest osast ja plaat on väga raske, siis seina peal pannakse need kaks plaati kokku. Ääred, mis omavahel kokku lähevad, saab vuukimata jätta ja seina peal parandused teha, lisaks veel kinnitusaugud. Üks liblikas kaalub mitusada kilo seina peal, ja kuna seal all jooksevad lapsed, siis ma ei võta kunagi seda riski, et ma ise paigaldaks".*

Kas leidsite ühepaksused plaadid ja kas see üldse on oluline?

„Minu jaoks oli oluline, et plaadid oleks ühepaksused. Minu tööd on sellised olnud, et ma teen neid kavandi järgi. Ma ei pea mosaiiki vabaks loominguks, see on olnud mu jaoks erialane töö, ma loon sisustuselemente. Seega on mulle olnud oluline, et kõik klapiks ja et poleks mingeid ootamatusi."

Kuidas valmistate nii suurte tööde puhul tükke ette, kas kasutate elektrilisi tööriistu, sellisel juhul mida?

„Tükeldamine on käinud selle nõka-nõka masinaga (mehaaniline lõikur), tasub hea masin hankida ja terasid vahetada. Selliste väikeste tükkide puhul olen alati teinud kõik tükid käsitsi, sest mulle meeldib, et need on natuke eri suurustega ja et seal oleks mängulisust. Kui tükid lähevad üle plaadi ääre ja need juba kinni liimitud, siis ma kasutan teemantkettaid, et need ära lõigata või kui on vaja lihvida, siis kasutan ka sama tööriista."

Kui rasked ja suured on üksikud paneelid?

„Nagu eelnevalt öeldud, siis mitusada kilo umbes."

Teame kolmest mosaiigist, mida olete teinud. Kas mõni on veel kuskil peidus ja kas olete mõelnud veel teha?

„Kaks suve tagasi tegin ma mosaiigi Soome. Elukaaslasega kirjutasime ühe projekti, mis oli suhestuv kunst. Sõitsime, koos lastega, Soome väikelinnas ringi ning kaasasime kohalikke ja koos kohalikega ladusime mosaiike. Tegime üheskoos kavandid (...) . Mitu aastat tagasi oli mul ühel näitusel „Koletis järgneb lambakandjale" töö, kus ma ladusin suured mosaiigid ja

värvisin need punase värviga üle. Teosed olid monokroomsed mosaiigid, oluline oli ainult tükkide rütm. See oli kontseptuaalne töö."

Kas olete mõelnud ka mosaiigitehnikat oma skulptuuridel kasutada?
„Ma olen mõelnud, aga ei ole jõudnud mosaiiki ja skulptuuri veel omavahel ühendada. Mingi hetk oli mul mõne näituse jaoks plaanis teha, aga ei tulnud ühtegi head ideed." Siiski on ta näitusele "Koletis järgneb lambakandjale" mosaiigikunsti teinud.

2.2. Väike-Maarja lasteaed

Väike-Maarja lasteaia ujulas asus Eva Jänese mosaiikpannoo, mis ei ole oma algsel kohal säilinud. (Kõiv 2022: 208–209)

Mosaiik kujutab kahte lindu, kes vaatavad keskele Jänesele omase muinasjutulise puu poole. Taustal on diagonaalsed kujundid ja lopsakad lilleõied. Teos on värviline, domineerib sinine toon, mille taustal paistavad punased linnud eriti erksad välja. Lisaks on kasutatud heleroosasid ja rohelisi toone. Teose keskel kujutatud puu on peamiselt valge, välja arvatud puuvõrasse paigutatud värvilised kalad. (Kõiv 2022: 208–209)

1983. aastal valmis Väike-Maarjasse uus lasteaed. Lasteaeda ehitati muuhulgas ujula, kuhu telliti Eva Jäneselt aasta pärast hoone valmimist mosaiikpannoo (joonis 5). Teos on 15 m² suur ning sellest on säilinud 60 fragmenti (joonis 6). 2008. aastal renoveeriti hoonet, mille käigus eemaldati mosaiik seinast. Mõnda aega angaaris seisnud tükid hakkasid aga ajapikku hävinema, mille tulemusena anti töömehele ülesanne need prügimäele viia. Oleks see ülesanne täidetud, oleks mosaiik igaveseks kadunud. Kunstiajaloo õnneks mosaiik meeldis töömehele ja ta otsustas selle koju viia. Mosaiigi kiirele lagunemisele võis kaasa aidata see asjaolu, et teadmata põhjustel jäi osa teosest vuukimata. Eemaldatud mosaiigi asemel oli algselt planeeritud uus mosaiik, kuid Väike-Maarja lasteaeda seda ei tulnudki. (Kõiv 2022: 204–211)

Joonis 5. Mosaiik Väike-Maarja Lasteaia ujulas, 1980ndad, foto autor teadmata. (Soojärv 2021: 24)

Joonis 6. Ükshaaval ülespildistatud fragmentidest arvutis digitaalselt loodud kujutis tervikus. Ühtlaselt hallid ruudud tähistavad hävinud kohti. Foto: Karl Kõiv. (Kõiv 2022: 208–209)

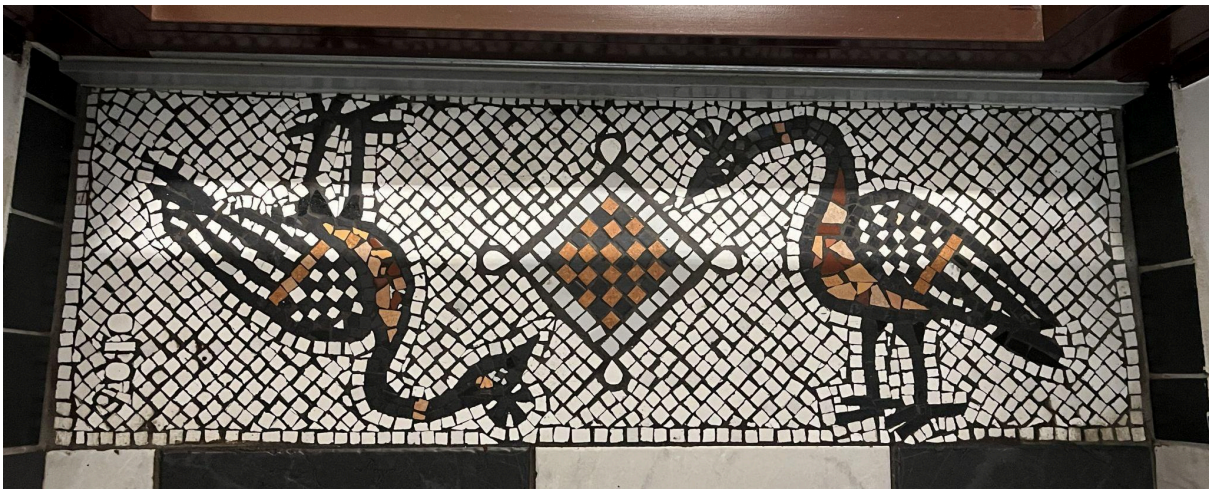
2.3. Mosaiik kõrgkoolides

2.3.1. Kõrgem Kunstikool Pallas

Pallas on üks kolmest kõrgkoolist, kus leidub mosaiiki. Kõrgemas Kunstikoolis Pallas asuvate mosaiikide puhul on eriline, et kõik mosaiigid on valmistatud sellel hetkel õppivate tudengite poolt või tudengi ja õppejõu koostöös. Kooli hoonetesse ja hoovi on ajaga kogunenud pisikesi kaunistavaid mosaiike. Mosaiike võib näha uste kasutusel lävepakkudena või killukesi asendamas põrandaplaati (joonis 7). Peamiselt on need mosaiigid abstraktsed.

Lisaks kohtab rattaparklas väikest varest (joonis 9). Vares valmis meie esimesel kursusel, mosaiigi kursuse käigus ning on valmistatud minu endise kursusekaaslase Elliot Sepa poolt. Samuti on Pallase Tolstoi hoone kelder täis tudengite mosaiike, mida saavad järgmised tudengid imetleda.

Pallases on ka varasemalt valmistatud mosaiike lõputööks ja üks nendest on Reelika Laksi poolt ning on senini säilinud kõrgkooli hoovis (joonis 8). Mosaiik on valmistatud abstraktsetele skulptuuridele, mis justkui meenutavad limuskeid.

Joonis 7. Pallase raamatukogu ja söökla vahelise ukse lävepakk. Foto autor: Triine Roosalu

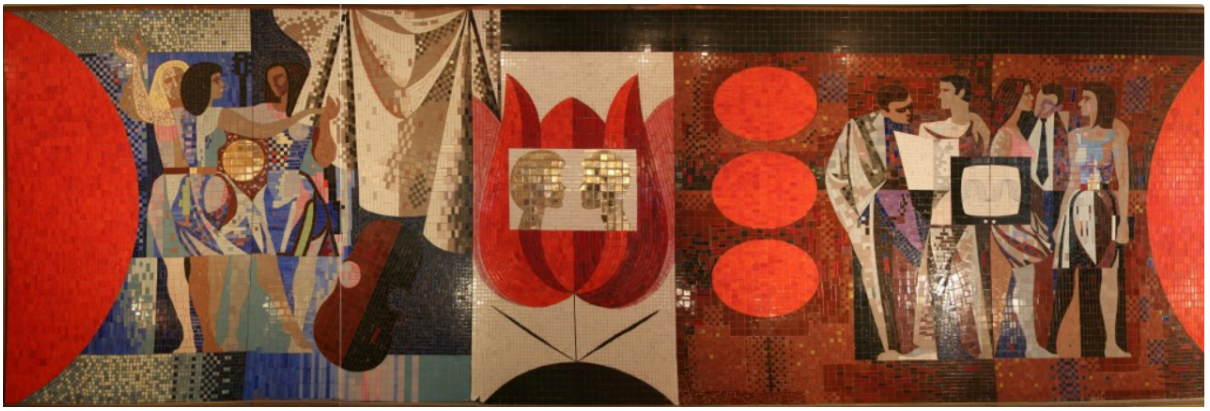
Joonis 8. Reelika Laksi, mosaiigitud skulptuuri lõputöö Pallase hoovis. Joonis 9. Elliot Sepp, vares Pallase rattaparklas. Foto autor: Triine Roosalu

2.3.2. Tallinna Tehnikaülikool

1969. aastal valmis Tallinna Tehnikaülikooli (toonase Tallinna Polütehnilise Instituudi) hoone fuajeesse mosaiikpannoo „NOORUS" (joonis 10), mille autor on Enn Põldroos. Teine tema loodud mosaiikpannoo „Raadiolill" valmis 1970. aastal raadiomaja valgesse saali. (Lillepruun 2012)

Mosaiik „NOORUS" on paigutatud seitsmele vineerplaadile ning on 857 cm lai ja 261 cm kõrge. Muinsuskaitse all oleval mosaiigil on punasele taustale paigutatud stiliseeritud figuurid. Keraamiliste plaatide tükid on lõigatud peamiselt ristkülikuteks ja ruutudeks (erandina leidub ka kolmnurki) ning on laotud korrapärases stiilis. Lisaks paremal pool olevatele figuuridele on teosel kujutatud ümaraid geomeetrilisi kujundeid, mis täidavad taustaruumi ja figuuride ette on asetatud televiisor. Mosaiigi vasakul küljel on kujutatud kolme tantsivat tüdrukut ja nende all paikneb keelpill – kontrabass, viiul või tšello. Nendest paremal on valge draperii ning suur tulp, kus on näha kahte kullatud profiilis pea siluetti. Teose peamised värvid on punane ja pruun – taust, ringid, tulp ja mõned detailidki on nendes toonides. Lisaks on veel kasutatud siniseid ja rohelisi toone. Suurte kahjustuste tõttu hakati 2012. aastal mosaiikpannood konserveerima. 2% töö *tessera*test (mosaiigikivid) oli hävinud ja üle kogu pannoo oli tekkinud suured praod. Kaod taastati ja valgustuseks lisati mosaiigi kohale lambid. (Lillepruun 2012)

Mosaiik on stiilne ning vaatamata selle juba 55-aastasele vanusele sobib teos tänaseni väga hästi kiiresse ja elavasse tudengiõhkkonda.

Joonis 10. Enn Põldroos, mosaiikpannoo „Noorus”, 1969, Foto: Martin Siplane, 2013. (1573… 2026)

2.3.3. Eesti Maaülikool

Eesti Maaülikooli metsandus- ja maaehitusinstituudi hoone nõupidamissaaalis on Lagle Israeli mosaiik „Loodusvaade”. Mosaiik on valmistatud merekividest, mis kujutab panoraamset loodusvaadet. Teose valmistamine kestis kunstnikul 16 aastat (1967–1983) ning see on Eesti kunstiajaloos kõige töömahukam monumentaalne mosaiik. (Taul 2012)

Merekivid on kokku kogutud üle Eesti: Saaremaalt lihvitud paas, Ruhnult punane graniit. Selleks et saada kindlaid toone, leotas kunstnik kivikesi Rocca al Mare roosteveeallika vees, mõned kivid olid vees isegi kuni kolm aastat. Enne betooni ladumist pidi kive ette valmistama, sorteerides neid suuruse, kuju ja värvi järgi. Kunstniku eesmärk oli kivide toonid ja betooni toon sobiksid omavahel kokku, seega pidi Israel ka betooni toonima. Ladumine toimus 160 plaadile, igaüks mõõdus 63x52 cm ning seda tuli teha kiiresti, enne betooni kivistumist. (Taul 2012)

Teose originaalne koht pidi olema Vanemuise teatri kohviku sein, kuid ehitajate vahetumise tõttu jäi mosaiigi jaoks ettenähtud sein ehitamata. Lahendus, mis kunstnikule alternatiiviks pakuti ei sobinud, sest pannoo oleks pooleldi leti taha peitu jäänud. Selle tõttu jätkas Lagle Israel töötamist teadmata, kuhu see mosaiik lõplikult läheb. (Taul 2012)

Mosaiik asub Eesti Maaülikooli metsandus- ja maaehitusinstituudi hoone nõupidamissaaalis (joonis 11).

Joonis 11. Lagle Israel, mosaiikpannoo „Loodusvaade”, 1983. (Taul 2012)

3. TÖÖPROTSESS

3.1. Asukoha valik

Lõputöö raames valmiva mosaiigi idee tuli mu kodulinnast Raplast. Võtsin eesmärgiks valmistada Rapla Vesiroosi Koolile (mille ise aastal 2019 lõpetasin) kingitus, mis sobiks hoone sisekujundusega.

Vesiroosi kooli hoone ehitati alale, kus on savine pinnas. Hoone ehitamise käigus tekkisid maja taha saviaugud, milles kasvavad senini valged vesiroosid. Hoone valmis aastal 1988, siiski ei kandnud kool vesiroosi nime enne 1995. aastat, millal sai Rapla II Keskkoolist Rapla Vesiroosi Gümnaasium ning vesiroosist kooli uus sümbol.

3.2. Rapla Vesiroosi Kooli hoone sisekujundus

Rapla Vesiroosi koolihoone sisekujunduses figureerivad erinevad toonid soojast külmani. Hoone fuajee on avar ja valge, otse üles vaadates avaneb geomeetriline klaaskatus. Vasakul ja paremal on oranžid vaheseinad, mille taha jäävad laste garderoobid ja kapid. Alla vaadates jääb jalge alla laseriga lõigatud intarsia tehnikas kooli logo. Nii sees kui väljas on lopsakat taimestikku ja puhkealadel on heledast puidust pingid. Esimesel korrusel on algklasside ruumid ja raamatukogu. Selle korruse toonid on soojad kollased ja helepruunid. Vahekorruse siserõdult avaneb vaade hoone fuajeele. Sellel korrusel asuvad administiivsed ruumid ja muusikaklassid. Teisel korrusel asuvad keele-ja humanitaarklassid. Selle korruse koloriit on soe, aga tumedam kui esimesel korrusel. Kolmandal korrusel asuvad reaalainete klassid – matemaatika koridori otsaseinale on planeeritud mosaiik valmima.

Minu mosaiigi koloriit on algusest peale olnud looduslikes toonides, nagu on ka vesiroos ise. Mosaiigil tahtsin kujutada vesiroose ja neid ümbritsevat loodust, näiteks mõnda konna või vetikaid. Soovin välja tuua ka huvitavat savist mullastikku, pinnast, millele on Rapla Vesiroosi Kool ehitatud.

3.3. Kavandamine

Savise pinna tõttu on Raplas palju savi kaevandamist, mis tekitab Rapla ümbrusesse saviauke. Ajaga on nendes saviaukudes kasvama läinud vesiroosid, lisaks tegutsevad nende ümbruses koprad ja muud väikesed närilised. Sellest alast on saanud loodusrikas ala.

Kõige esimesed kavadid on naivistlikus võtmes: läbilõige mullastiku kihtidest, tiik ja sellel kasvav vesiroos, tiigis ujuvad koprad ja mullas kondavad mullamutid. Edasised kavandid on vähem naivistlikud, mõned on geomeetrilised ja mõned kujutavad suurt vesiroosilehte, kuhu peale on põimitud erinevaid kooliga seonduvad motiivid. Need kavandid ei olnud siiski piisavalt rahulikud koolikeskkonna jaoks, seetõttu keskendusid järgmised kavandid rohkem loodusele, eriti vesiroosidele. Vähem oli rõhku mullakihtidel. Siis leidsin, et savisel pinnal on siiski tähtis roll kompositsioonis ja Raplamaa looduses ning lisasin mullakihtide paneeli mosaiiki tagasi.

Järgmises planeerimisetapis tekkis idee teostada ühisprojekt Tartu Lastekunstikooli noortega, kus nemadki saavad kätt proovida mosaiigi valmistamises. Tundus, et kõige lihtsam oleks neil valmistada väikseid mosaiigi vesiroose, mille saan hiljem suureks pannooks kokku panna.

Uute kavandite puhul jäin samade kujundite juurde ja katsetasin nendega erinevaid kompositsioone. Lõplikeks kujunditeks jäid kaks rombi, üks väiksem kui teine. Suuremal ristkülikul on kujutatud Rapla Vesiroosi Kooli ümbruses olevad mullakihte ja väiksemal savimulla tingmärgid. Kolm paneeli viiest on erineva suurusega ringikujulised mosaiigid. Kõige suuremal ümaral mosaiigil on 7 erinevat vesiroosi, mis on üheks mosaiigiks kokku pandud. Keskmine ring sisaldab teksti ja kõige väiksem mosaiik on autori märk ehk konn.

Kompositsioon kujutab justkui protsendi märki mis viitab humoorikalt Riigihanke protsendikunstile. Kaks suuremat ringi on protsendimärgi täpid ja kaks rombi on protsendimärgi keskmine tala (joonis 12).

Enne mosaiigi ladumist tegin valmis šabloonid. Need elusuuruses kartoonid kinnitasin seinale, et hinnata seinal mosaiigi suurust ja kompositsiooni, et hiljem ei peaks seda muutma. Kartoon on selleks, et mosaiigi ladumisel oleks õiges suuruses joonis ees, mille peale oleks mugav mosaiik laduda. Šabloonide järgi lõikan välja vineerist tükid, millele kinnitan lõpliku mosaiigi.

Joonis 12. Kartoonist seinale laotud kompositsioon. Foto autor: Triine Roosalu

3.4. Materjalid

Kõige tähtsamad materjalid selle töö juures on keraamilised plaadid. Mu soov on võimalikult palju ära kasutada juba Pallases olemasolevaid plaaditükkide jääke. Kuna vesirooside valmistamiseks kulub palju valget, siis sorteerin sobilikumaid tükke ja vajaduse põhiselt lõikan ka plaatidest tükke juurde. Lisaks ostsin ainult ühte tooni ja see on pruun (kõige suurema paneeli üks peamistest värvidest on pruun ja Pallase jääkide hulgas leidus seda vähe). Ka ostetud plaadid olid katkised, eesmärgiga taaskasutuse põhimõtet jätkata.

Järgisin Jass Kaselaane soovitust kasutada alusmaterjaliks veekindlat vineeri. Tingmärkide paneeli jaoks ei jagunud veekinldat plaati, nii et pidin kasutama mõnda koolist leitud vineeri juppi, mis ei olnud veekindel.

Liimimiseks kasutasin peamiselt PVA liimi, millega liimin plaadi tükid plaatimisvõrgule. Kui tükid on kuivanud plaatimisvõrgu külge kinni, saab kõik korraga vineeri peale liimida. Et laoutud mosaiik jääks vineeri külge kinni, kasutasin Kaselaane soovitusel *Kerafix* plaatimisliimi, see on kergem kui tsement.

Kõige suurema paneeli puhul kasutan ma „kangameetodit". Laotud kondiliimiga immutatud kanga mosaiigile ja kui see kangas on kuivanud, saab selle abil mosaiigi plaatimisliimiga kaetud alusele tõsta. Sel viisil jääb ära tükkide ükshaaval liimimine.

3.5. Mosaiigi ladumine

Iga paneel on eraldi, samuti varieerub paneelide suurus ja kuju, seega tuleb vineerist alustükid eraldi välja lõigata. Õige kuju saavutamiseks kasutan kartooni. Väiksemate vineeritükkide saagimiseks kasutan tikksaagi, suuremate tükkide puhul peab kasutama lauasaagi ja sellega aitavad mind mööbliosakonna õppejõud ja maaliosakonna meister.

Kõige suuremal paneelil, suurel rombil, kujutan Raplamaa savist maapinda. Teine romb, mis on kitsam ja lühem, kaardistab mullastikku tingmärkidega. Tekstipaneel on üks kolmest ringist ning sellele on kirjutatud „*Nymphaea alba*", valge vesiroosi ladinakeelne nimetus. Tekstipaneel ja tingmärkide paneel on ainukesed täiesti must-valged tükid. Kõrgemal asuval väiksemal ringil on kujutatud konna, kõige suurem ring on on valminud lastega ühistöös.

Esimene paneel, mis valmib, on tingmärkide paneel. See mosaiik on üks kahest must-valgest mosaiigist. Enne ladumist teen kavandi, mille järgi on tükke lihtsam laduda. Kavandi peale panen kile, et liimides ei jääks midagi paberi külge kinni. Kile peale tuleb võrk, mille külge seejärel plaaditükid. Plaatide lõikamiseks kasutan peamiselt plaadilõikajat, et saada võimalikult sirge tulemus. Selle konkreetse mosaiigi tegemise puhul on tähtis, et tükid oleksid sirged ja võimalikult peenikesed, et tingmärgid oleksid selgesti arusaaadavad. Teise tööriistaga – plaadilõikamistangidega – lõikan tükke väiksemaks või annan neile sobiva kuju. Mosaiigi allosas asuvad suuremad tükid, millest moodustub justkui telliskiviseinale sarnane muster (joonis 13).

Joonis 13. Tingmärkide paneeli ladumine. Foto autor: Triine Roosalu

Teine mosaiik, mis valmis on kunstniku algkiri ehk konna paneel (joonis 14). Paneeli läbimõõt on 23 cm ning tegemist on ringikujulise mosaiigiga, millel on kujutatud rohelist konna, millesse omakorda on peidetud signatuur. See asendab nimesilti, aga samaaegselt on ka väga oluline kompositsioonielement. Taustas kasutan samu tooni plaate nagu vesiroosi mosaiigi puhul kasutavad Tartu Lastekunstikooli noored.

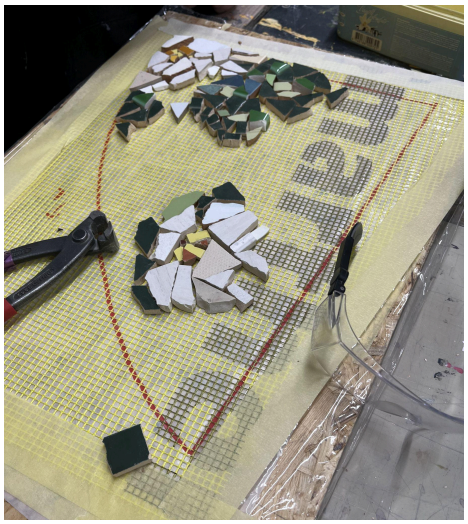

Joonis 14. Lähivõte konna ladumisest. Foto autor: Triine Roosalu

Lisaks eelnevalt mainitule on töö eesmärk kaasata kunstihuviga noori, et tutvustada neile mosaiigitehnikad ja töökäiku. Noorte osa lõpptulemuses on ringikujuline mosaiik, vesirooside paneel, mis koosneb seitsmest osast. Ring on jagatud seitsmeks ning igal tükil on eraldi vesiroos. Eraldatud tükid tegi noortel ladumise mugavamaks ja meil juhendajaga transpordi Pallasesse tagasi lihtsamaks. Kui mosaiigid on valmis laotud, panen need uuesti üheks suureks mosaiigiks kokku.

Kaasan Tartu Lastekunstikooli kolmanda kursuse õpilasi, vanuses 13–14 (Lisa 3). Selleks, et ladumine sujuks lastel kiiremini, valmistasin keraamilise plaadi tükid varasemalt ette. Lõikasin valgeid, siniseid, halle, rohelisi ja kollaseid plaate. Igat värvi on erinevates toonides, mille seast saavad noored valida. Selleks, et liimides ei jääks tükid paberi külge kinni, panen võrgu ja plaadi vahele kile.

Ladumine sujus hästi. Noored olid põnevil ja töö oli kiire ja efektiivne (joonis 15). Samal ajal, kui noored ladusid, lõikasime juhendajaga tükke juurde. Tükeldamise võtteid on mitu: Tuuli Puhvel kasutab plaadilõikurit, et eelnevalt ribasid ette lõigata ja seejärel tükeldab plaadiribad alasi ja haamriga. Mina eelistan tükeldada tangidega, kuna nii tuleb erinevaid mittekorrapärase äärega tükikesi. Noortel polnud tükkide kuju osas eelistusi, kõik mis lõikasime, sai ära kasutatud. Pärast ladumist jõudsid õpilased natuke liimida, aga kuna tunni aeg oli piiratud, liimisin pooleliolevad mosaiigid ise Pallase keldris lõpuni. Viimistlemise käigus lõikasin üle kartooni ääre ulatuvaid tükke väiksemaks. Kuna mosaiigid peavad omavahel kokku sobituma, pidid kõik tükid jääma kartooni piiridesse. Mosaiikide liimimise käigus laon peenikese sinaka-rohelise ääre, et kogu asi oleks ühtne.

Joonis 15. Tartu Lastekunstikooli õpilased mosaiiki ladumas. Foto autor: Triine Roosalu

Uurisin noortelt, kui palju keegi on varasemalt mosaiigiga kokku puutunud. Kaks õpilast ütlesid, et on mosaiigiga varem kokku puutunud, üks neist praktiseerib mosaiigitehnikaid tihedamalt Hea oli tõdeda, et ka ülejäänud klass, kellel mosaiigi tegemisega varasem kogemus puudus, olid usinad ja lähenesid ülesandele vabalt ja loominguliselt. Enamik ei teinud kavandit ette, kompositsioon tekkis jooksvalt. Õpilased said ülesandega edukalt hakkama ning ükski mosaiik ei jäänud tegemata. Arvan, et mosaiiki

võiks juba varasemas eas õpetada ja lisaks kunstiga tegelevatele lastele võiksid sellega tutvuda ka tavaõpilased. Mosaiigikunst on lõbus ja arendab motoorikat.

Neljas mosaiik mida laon, on tekstipaneel. Töö nime kujutava paneeli puhul on tähtis laduda kirja osa väga täpselt. Selleks, et kiri oleks loetav, läksin korduvalt tagasi ja sättisin musti kirja osasid sirgemaks ja vajadusel muutsin tüki kuju või vahetasin täiesti välja. Valge osa sellest paneelist on ristkülikukujulistest tükkidest laotud. Mustadest väikestest tükikestest ladusin töö pealkirja „*Nymphaea alba*" (paneel joonisel 16).

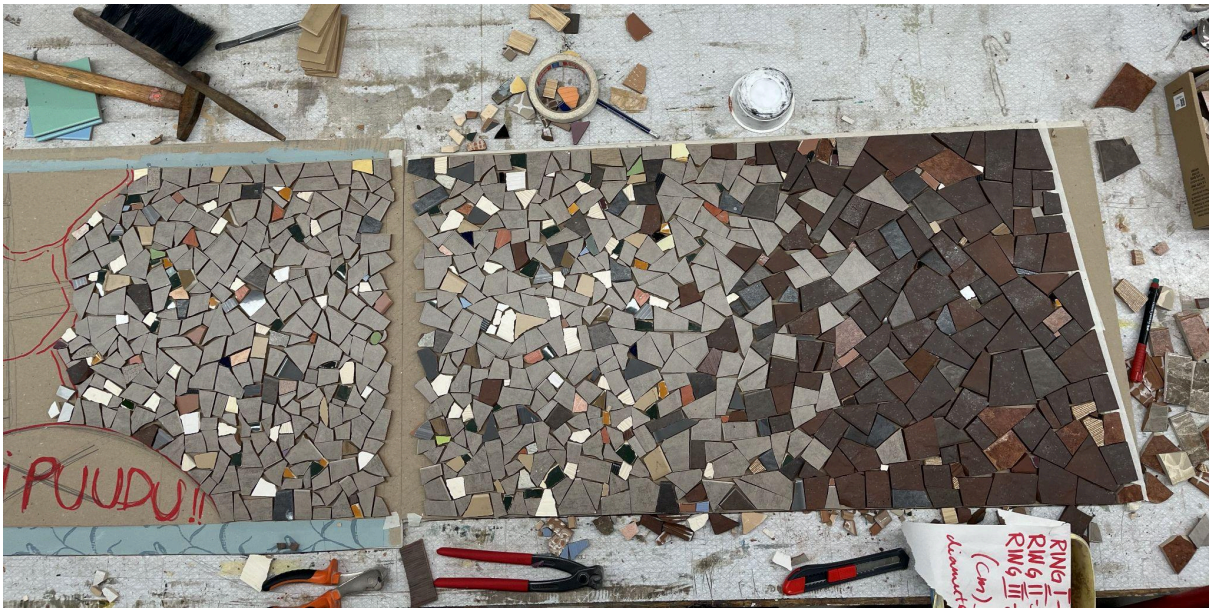
Joonis 16. Pealkirja paneeli ladumine. Foto autor: Triine Roosalu

Kõige suurem paneel, savikihtide paneel, valmib kahes tükis, see teeb lihtsamaks töö ümberpööramise, kuna plaanisin selle töö puhul kasutada kanga ja kondiliimi tehnikat. Mosaiigi tükid on väga erineva paksusega ja et kangas puutuks kõikide tükkide vastu, keerasime kanga liimimise järgselt töö kuivama liimipind allpool.

Selles paneelis on eelnevalt kirjeldatud ostetud plaat ja see on tumepruun. Ülemine osa tööst on tumepruun, minnes ühtlaselt üle heledamaks hallikas-pruuniks. Kõige alumine osa on valgetes toonides laotud. Tumepruuni sisse on asetatud mõned heledamad tükid, mis liiguvad edasi hallile osale. Keskel on ka erinevaid rohelisi, siniseid ja oranže toone. Savises mullas on palju erinevaid kirjuid toone, värvilised tükikesed sümboliseerivad gleimuldade erilist varieeruvust. Sellest järgmine kiht kujutab valget aluskivimit, mis on ümaramas ja lohakamas stiilis laotud, et paremini krobelist kivipinda kujutada (joonis 17).

Töö suuruse tõttu otsustasime juhendajaga, et ma ei liimi tükke ükshaaval PVA-ga plaadivõrgule vaid lähenen traditsioonilisemalt. Valmis laotud mosaiigile mõõdan välja

sobiva suurusega kanga, mille pintseldan kondiliimiga (joonis 18). Kondiliimise kanga asetame juhendajaga ettevaatlikult näopoolele paneelil. Kanga peale panen kile, et liimitud kangas ei jääks millegi muu külge kinni. Nende peale tuleb teine plaat mis võimaldab meil töö ümber pöörata. Kui kangal olev kondiliim on kuivanud ja tükid püsivad selle küljes, asetan pool paneelist liimiseks tehtud vineerile. Nii teen ka teise osaga sellest paneelist (lisa 3).

Joonis 17. Savikihtide paneeli ladumine. Foto autor: Triine Roosalu

3.6. Liimimine ja vuukimine

Plaaditükikeste vineeri külge liimimiseks kasutan *Kerafix* plaatimisliimi. See liim on kergem kui tsement, mis teeb niigi raske lõpptulemuse natukene kergemaks. Enne liimi vineerile määrimist peab pinna ära karestama, selleks kasutan liivapaberit (joonis 21). Pärast karestamist puhastan tolmuse ala niiske lapiga. Kui plaat on karestatud ja puhas, kannan liimi plaadile. *Kerafix* on sarnane vuugi konsistentsile, seega kasutasin vuukimisspaatlit, et seda peale kanda (joonis 19). Seejärel teen hammastega spaatliga liimi sisse vaod, et keraamiliselt tükkidel oleks pind millest kinni hakata. Järgmiseks paigutasin võrgule liimitud mosaiigi koos võrguga vineerile. Vajutasin mosaiigi liimi sisse kinni ja lasin ühe ööpäeva kuivada.

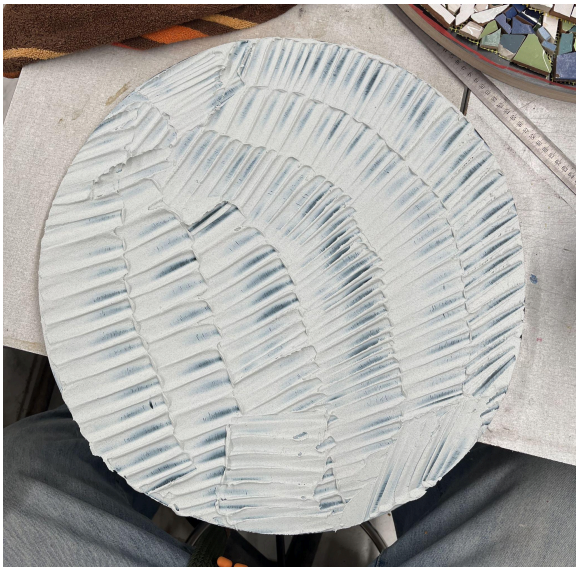
Savikihtide paneeli puhul on protsess veidi keerulisem. Kui kondiliimine kangas on kuivanud ja tükid püsivad selle küljes, keeran ettevaatlikult need liimisele pinnale. Keeramise käigus kukub tükke ära. Ärakukkunud tükid eemaldan ja joondan plaaditükid

vineerile. Seejärel eemaldan kanga sooja veega niisutades. Kui kangas on eemaldatud, saab tükke veel ringi liigutada ja kukkunud tükkide augud ära täita. Kuna see paneel on tehtud kahes jupis, puudub keskel riba plaate, need ma lisan siis, kui ülejäänud tükid on liimitud otse liimisele vineerile (täidan augu).

Selleks, et saada meelepärast vuugi tooni, segan erinevaid vuuke ja pigmente kokku. Alustooniks kasutan keskmise tumedusega halli, millele lisan tumehalli ja umbrat, et saada tumedat sooja alatooniga halli (mudast tooni). Vuugile segan vett juurde tunde järgi, vuuk peab olema piisavalt vedel, et see mahuks ka väikeste pragudesse. Vuugisegu kannan pinnale silikoonist spaatliga (joonis 20). Selleks, et segu vajuks vahedesse, väristan õrnalt mosaiiki. Suuremate paneelide puhul kannan vuuki pinnale mitmes osas, kuna segu kuivab üpriski ruttu. Üleliigse vuugi eemaldan kuiva kaltsu ja niiske svammiga hõõrudes.

Äärtele kannan vuugisegu svammiga, mis on kastetud niiskema vuugisegu sisse. Kui puidu peal on liiga paks kiht vuuki, võib see hiljem kuivana maha kooruda.

Joonis 18. Kondiliimi kangale kandmine. Foto autor: Mirabell Veli. Joonis 19. Liim *Kerafix* vineeril. Foto autor: Triine Roosalu

Joonis 20. Vuukimine. Joonis 21. Kaserastus vineer. Foto autor: Triine Roosalu

3.7. Eneseanalüüs

Kõige suuremaks katsumuseks osutus kavandamine. Kuigi teadsin, millist mosaiiki tahan, ei osanud ma seda kavandites väljendada. Mosaiik on väga detailne ja seda lakooniliselt joonistusel kujutada keeruline. Mingi hetk muutusidki kavandid liiga keeruliseks ja nende teostamine tundus võimatu, sellest punktist edasi jätkasin algsete lihtsamate kavanditega

Mosaiigi ladumise protsess oli minu jaoks väga meeldiv – osa diplomitööst, mida enim ootasin. Tükkide ladumine ja värvide otsimine mõjub omamoodi rõõmustavalt teraapiliselt, justkui paneks puslet kokku.

Samuti osutus üllatavalt raskeks ja ajamahukaks liimimine. Kuna otsustasin osade paneelide puhul mitte traditsioonilist kangameetodit kasutada ja PVA liimiga iga tüki eraldi kinnitada, siis võttis liimimine oodatust kauem aega.

Lõpptulemusega jäin ise väga rahule. Sain täpselt õige vuugi tooni ja kopositsoon tuli täpselt nii välja nagu soovisin. Koostöö noortega sujus hästi ja nende tehtud vesirooside mosaiik on oluline osa lõpptulemuse kompositsioonist.

KOKKUVÕTE

Lõputöö „Mosaiik Rapla Vesiroosi Kooli: *Nymphaea alba*" raames valmistasin viieosalise mosaiigi, milles kujutan vesiroose ja Raplamaa põnevaid mullakihte. Kirjalikus osas uurisin mosaiigi üldajalugu, mosaiiki Eestis ja Eesti haridusasutustes. Viisin läbi intervjuu Jass Kaselaanega, kes andis sisendit oma mosaiikide tegemise tööprotsessist. Kaasasin Tartu Lastekunstikooli õpilasi mosaiigi tegemisse, nendega koostöös valmis üks viiest paneelist.

Eestis on mitmeid mosaiike, mida saab igaüks vaatamas käia ja leidub ka tegevkunstnikke (näiteks eelmainitud Jass Kaselaan). Kirjalikus osas käsitlesin seitset haridusasutust, millest kuus on säilinud avalikus ruumis. Ka Pallases õpetatakse mosaiiki ja seda on tunda Pallases ringi käies. Noorte sõnul ei ole mosaiik kaduv monumentaalkunsti stiil, sest ka nende seas oli üksikud kes tehnikaga varasemalt tutvunud ja kunstivormi praktiseerinud olid.

Kohtumine Jass Kaselaanega oli tulus, intervjuu väga sisukas ja kunstnik abivalmis – Kaselaan andis õigetes kohtades nõu ka lõputöö paremaks valmimiseks (näiteks soovitusi liimimisega seotud spetsiifikaks). Kaselaane kirjeldused mosaiikide ladumisest rõõmustasid mind, ise ladudes suutsin ma temaga samastuda ja leitsin ennast sarnastest situatsioonidest.

Antud lõputöö praktilise osana valmis viieosaline mosaiik, milles kujutasin mullakihte, mullakihtide tingmärke, teksti „*Nymphaea alba*", konna ja vesiroose (Lisa 5).

SUMMARY

A Mosaic for Rapla Vesiroosi School: *Nymphaea alba*

Nature is a part of all our lives. Soil determines which plants are able to grow in a specific environment. Rich and moist soils, for example, provide ideal conditions for water lilies. Soil supports the growth of plants and food essential for life. Through photosynthesis, plants absorb carbon dioxide, purify the air, and release oxygen that is vital for humans. In Raplamaa, gley soils can be found, which are particularly suitable for the growth of water lilies. Clay soils are able to retain the nutrients necessary for their development. Near Rapla Vesiroosi School there are artificial ponds with clay bottoms where water lilies flourish, flowers that have also become the symbol of the school. In this sense, Rapla Vesiroosi School resembles the previously described clay pond: a vibrant and life-filled environment, well suited for young people interested in nature.

Mosaic is one of the oldest forms of monumental art and has historically been closely connected to architecture, which is why the technique is also commonly found in public spaces.

As the result of this thesis project is a five-part mosaic panel that will be a gift for Rapla Vesiroosi School. The artwork highlights the unique gley soils of the region and the beautiful form of the white water lily. Like the water lily itself, mosaic as a medium is durable and resistant to the passage of time. The panel is created primarily from leftover ceramic tile fragments.

Each panel is separate, and the size and shape of the panels also vary, so the plywood base pieces have to be cut out separately. I use stencil to achieve the correct shape. I use a jigsaw to saw the smaller plywood pieces, and for larger pieces I have to use a table saw, the furniture department lecturer and the painting department specialist help me with it.
On the largest panel, a large rhombus, I depict the clay soil of Rapla County. The second rhombus, which is narrower and shorter, maps the soil with symbols. The text panel is one of three circles and has “Nymphaea alba” written on it, the Latin name for the white water lily. The text panel and the symbol panel are the only completely black and white pieces. The smallest circle, located higher up, depicts a frog, the largest circle was completed in collaboration with Tartu Children's Art School children. To glue and move the panels: for

the largest mosaic I used the "fabric method", I measured out the appropriate size fabric for the finished mosaic and brushed it with bone glue and for the other panels, I used tiling mesh and PVA. I glued the mosaics to the corresponding plywood with Kerafix tile adhesive and, when the adhesive was dried, I grouted.

The aim of the written part of the thesis is to examine the use of mosaic art in Estonian educational institutions and to explore what opportunities young people have to become familiar with this historical technique. The research investigates whether schools possess the necessary resources, both materials and knowledge, to introduce and teach mosaic-making techniques to students. The theoretical section is based on art historical sources, an interview conducted as part of the diploma project, and literature concerning mosaic art.

Introducing mosaic-making to young people provides them with the practical skills needed to understand the technique and may inspire further interest in the field. This could eventually lead to the creation of more mosaics in the future and to their increased presence once again in urban environments. Schools should provide both the physical materials and the educational support necessary for creative work. However, in order for something meaningful to be created, the student must also possess personal motivation and interest. Teaching the technique alone does not guarantee that more mosaics will appear in the future, but it offers hope that someone may become passionate about this art form and continue carrying it forward.

For people, school and education are much like clay-rich soil and calm water are for water lilies: without a supportive learning environment, a young person cannot fully develop, just as a water lily cannot grow in soil that lacks the nutrients essential for its survival.

KASUTATUD KIRJANDUS

Anderson, H. (1889). The Decorator and Furnisher, 13. (toim.), *Mosaic Work*. 182. https://doi.org/10.2307/25585753. (vaadatud 23.05.2026)

Boschetti, C. (2011). Vitreous Materials in Early Mosaics in Italy: Faience, Egyptian Blue, and Glass. *Journal of Glass Studies*, 53, 59–91. https://www.jstor.org/stable/24191365. (vaadatud 23.05.2026)

Carile, M, C. (2016). Production, promotion and reception: the visual culture of Ravenna between late antiquity and the middle ages. - Herrin, J.; Nelson. J. (toim.), *Ravenna: its role in earlier medieval change and exchange.* London: University of London Press, 53–86. https://www.jstor.org/stable/j.ctv512x7n.10. (vaadatud 23.05.2026)

Kõiv, R. (2022). *Suur Pilt Arhitektuuris.* Tallinn: Eva Jänes ja Reeli Kõiv.

Lillepruun, M. (2012). Enn Põldroosi mosaiikpannoo „Noorus" konserveerimine. - Loit, M.; Matteus, K. (toim*.), Muinsuskaitse aastaraamat 2012*. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoja OÜ, 42–43.

Kultuurimälestiste register. (2026). *1573 Pannoo «Noorus», R. Põldroos, 1969 (keraamiline mosaiik).* https://register.muinas.ee/public.php?menuID=monument&action=view&id=1573. (vaadatud 23.05.2026)

Mosaics. (1897). *The Decorator and Furnisher*, 6, 178-179. https://www.jstor.org/stable/25585326. (vaadatud 23.05.2026)

Riigi Kinnisvara. (2018). *Viimsi riigigümnaasiumi hakkab ilmestama skulptor Jass Kaselaane mosaiikpannoo „Liblikas".* https://rkas.ee/et/uudised/viimsi-riigigumnaasiumi-hakkab-ilmestama-skulptor-jass-kaselaane-mosaiikpannoo-liblikas. (vaadatud 23.05.2026)

Riigi Kinnisvara. (2020). *Võrumaa Kutsehariduskeskuse peamaja saali hakkab kaunistama Jass Kaselaane mosaiikpannoo „Kala vees".* https://www.rkas.ee/et/uudised/vorumaa-kutsehariduskeskuse-peamaja-saali-hakkab-kaunistama-jass-kaselaane-mosaiikpannoo (vaadatud 23.05.2026)

Riigi Kinnisvara. (2021). *Tabasalu riigigümnaasiumi avatud ala kolme seinapinda hakkab ilmestama Jass Kaselaane 3-osaline mosaiikpannoo „Lennu eel“*. https://www.rkas.ee/et/uudised/tabasalu-riigigumnaasiumi-avatud-ala-kolme-seinapinda-hakkab-ilmestama-jass-kaselaane-3. (vaadatud 23.05.2026)

Soojärv, A. (2021). *Peidus pärand. Unustatud teosed ja kunstnikud nõukogude Eest monumentaalkunstis*. Magistritöö. Eesti Kunstiakadeemia. 24.

Taul, G.; Astrova, A.; Epner, E. (2012). *Konspekteeritud Ruum*. *Tõnis Saadoja laemaal Teater NO99S. Eesti monumentaalmaal 1879–2012*. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda. 158, 160.

Taul, G; Soojärv, A. (2021). *Näitus "Peidus pärand": sissejuhatus.* https://2021.muinsuskaitsepaevad.ee/sissejuhatus/. (vaadatud 23.05.2026)

Waage, F, O; Nordhagen, P, J. (2026). Mosaic. - *Encyclopedia Britannica*. https://www.britannica.com/art/mosaic-art (vaadatud 24.05.2026)

Õunapuu, V; Hiiop, H; Randla, A; Bayer, K. (2025). Evaluation of Medieval Estonian Murals with a Focus on Painting Technique: Novel Findings on Paint Layer Composition. *Baltic Journal of Art History,* 28, 31-66. https://doi.org/10.12697/BJAH.2025.28.03. (vaadatud 23.05.2026)

LISAD

Lisa 1. Jass Kaselaane muljed

„Mosaiigi kavandi tegemine on „õudne töö". Ühe liblika tegemiseks läks mul mitmeid päevi, sest ma joonistasin iga mosaiigi tükikesed välja."

„See ei tähenda seda, et ma hiljem jälgiks kavandit nii täpselt, need mosaiigi tükid ei pea samamoodi olema asendatud nagu kavandis. Alati on oluline, et pilt oleks hea. Konkurssi puhul on reklaam pilt oluline. Ilmselt ülearu palju energiat kasutan digitaalselt iga tüki välja joonistamisele, see on jube tüütu töö. Ilmselt mingi hetk teeb AI meie jaoks selle töö ära aga AI teeb seda liiga hästi. Inimlik viga on vajalik, et see kavand toimiks."

„Ja mis põhiline see liim oli plastilisem. Segul on komme kuivada tugevaks aga rabedaks."

„Leiutis mille üle ma uhke olen, on plaadid kujundiks lõigata siis saab nende peal kompositsiooniga mängida."

„Ma kutsun neid enne vaatama, kas nende meelest on kõik okei, ennem kui ma lõplikult plaadi külge liimin. See võimaldab seda, et sa laod ära ja siis vaatad, et linnul võiks silm olla teistmoodi, siis vahetad need tükid ära. Kui need on liimitud siis on vuukimine."

„Siis kui ma„Viimsi liblikaid" tegin, elasin nädal aega tellingutel, et kõiki neid parandusi ja pisidetaile üle teha. Kõikidel riigihangetel ma olen tellinud paigaldus ettevõtte."

„Ma tellisin mingisugusest Hispaania plaadifirmast kogu nende värvikataloogi. Need olid täpselt samasugused 15x15 plaadid, täpselt sama paksusega, ning mul oli 30 erinevat tooni korraga. Ma arvan, et kui on lõputöö, siis palju mängulisem on jääkides mosaiiki laduda. Teinekord pole nende jääkide sees häid toone. Vajadusel saan mingit spetsiifilist tooni, millist iganes ma soovin, kuskilt tellida. Ilusaid värve on Eestis väga raske leida, sest Eestis armastatakse, et kõik oleks hall. Soomes on plaadivabrikuid, kust on võimalik leida väga ilusaid toone, mida Eestis üldse ei olegi."

„Ma olen küll kiire lõikaja, aga vahel on palgatud keegi. Ma lõikan ise ikka 2 korda kiiremini, sest ma olen seda nii palju teinud."

„Haamrit ja alasit ma ei ole kasutanud, kuna mulle on meeldinud see tükeldamine. See on kujunenud mu käekirjaks. Ladumise puhul on mul alati olnud kavand, aga lõppude lõpuks see on nagu maalimine, tundega laon, see on kõige kiirem viis. Tükkide puhul on see hea, et nendest tekkivad oma rütmid ja voolavused."

„Öösel pidin neid küll natuke sättima, aga põhimõtteliselt said kõik laduda. Siis ma kinnitasin ise, meil ei olnud seda võimalust, et kedagi tellida. Need ei olnud nii suured,

seega oli paigaldamine väga lihtne. Mosaiik tuleb seinas hoida, auk lasta ja poldiga kinnitada. Jälgima peab seda, et kruvitüüp oleks sobilik seinaga. Raskus mosaiigil on siiski alla poole, teoorias üks polt hoiab mitusada kilo."

Lisa 2. Ladumine

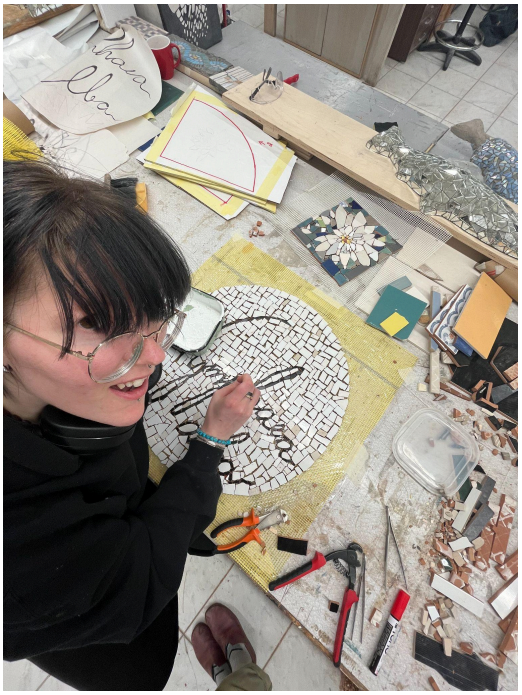

Foto autor: Triine Roosalu ja Mirabell Veli

Lisa 3. Tund Tartu Lastekunstikoolis

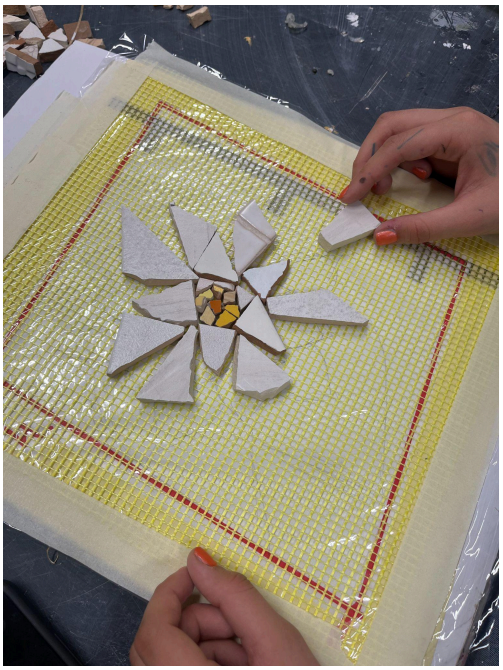

Foto autor: Triine Roosalu

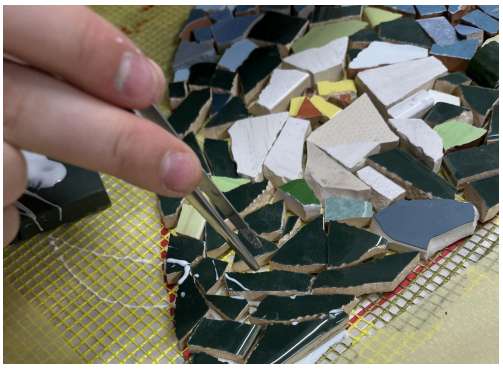
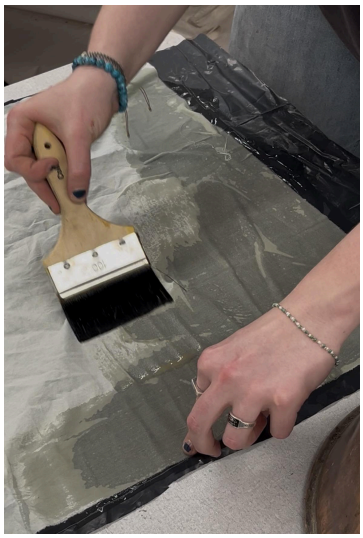

Foto autor: Triine Roosalu

Lisa 3. Kangameetod

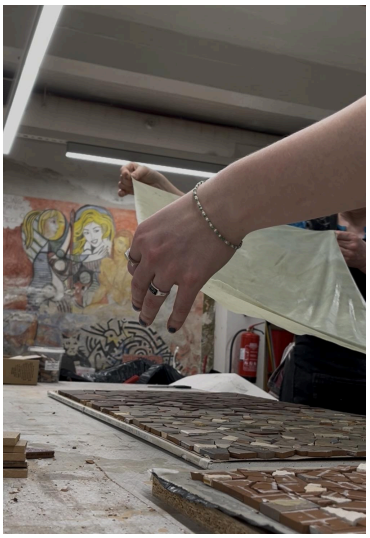

Foto autorid: Triine Roosalu ja Mirabell Veli

Lisa 4. Veel huvitavaid pilte

Foto autor: Triine Roosalu

Lisa 5. Valmis teos

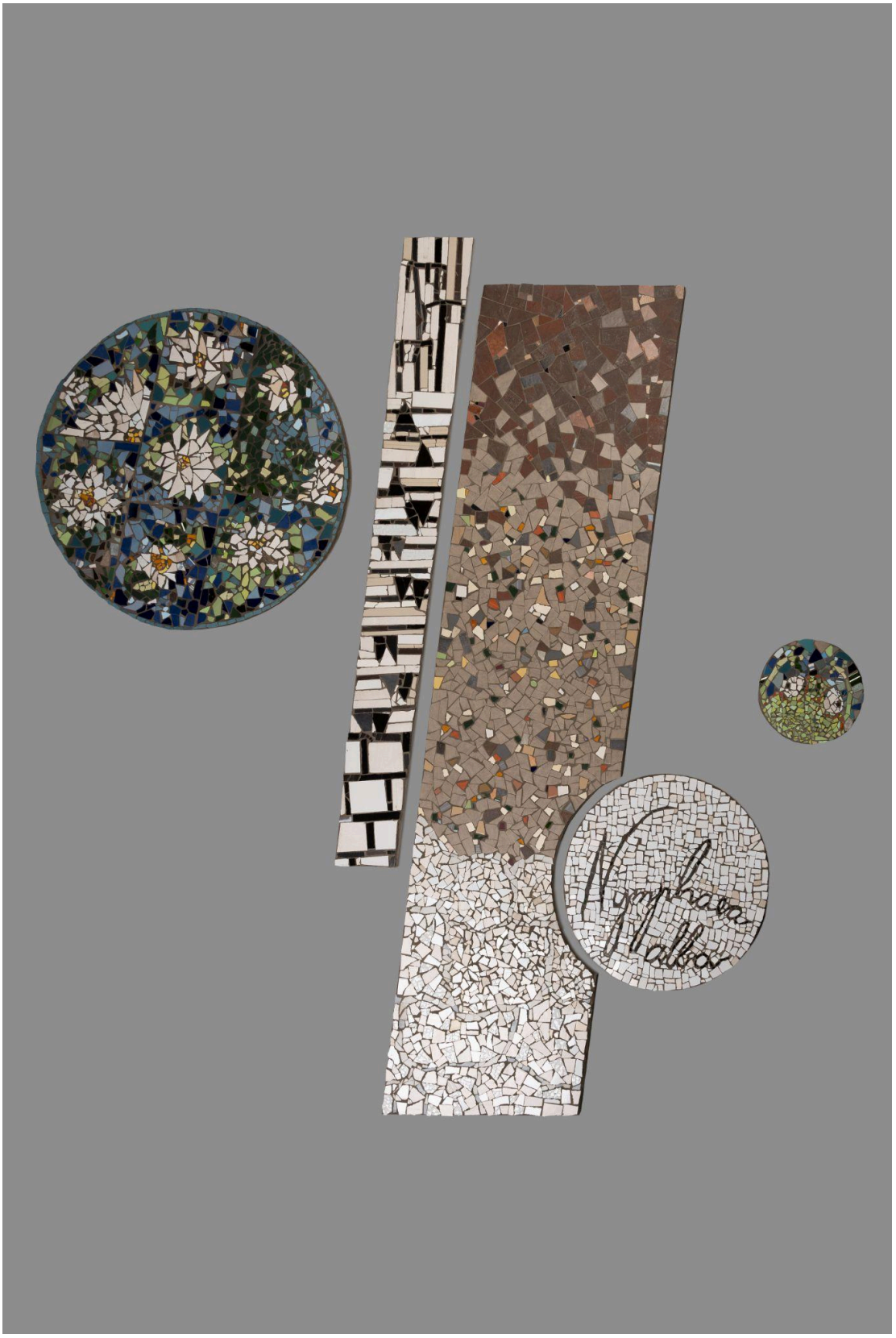

Foto autor: Rasmus Jaanimägi

Lisa 6. Pallase hoonetes mosaiigid

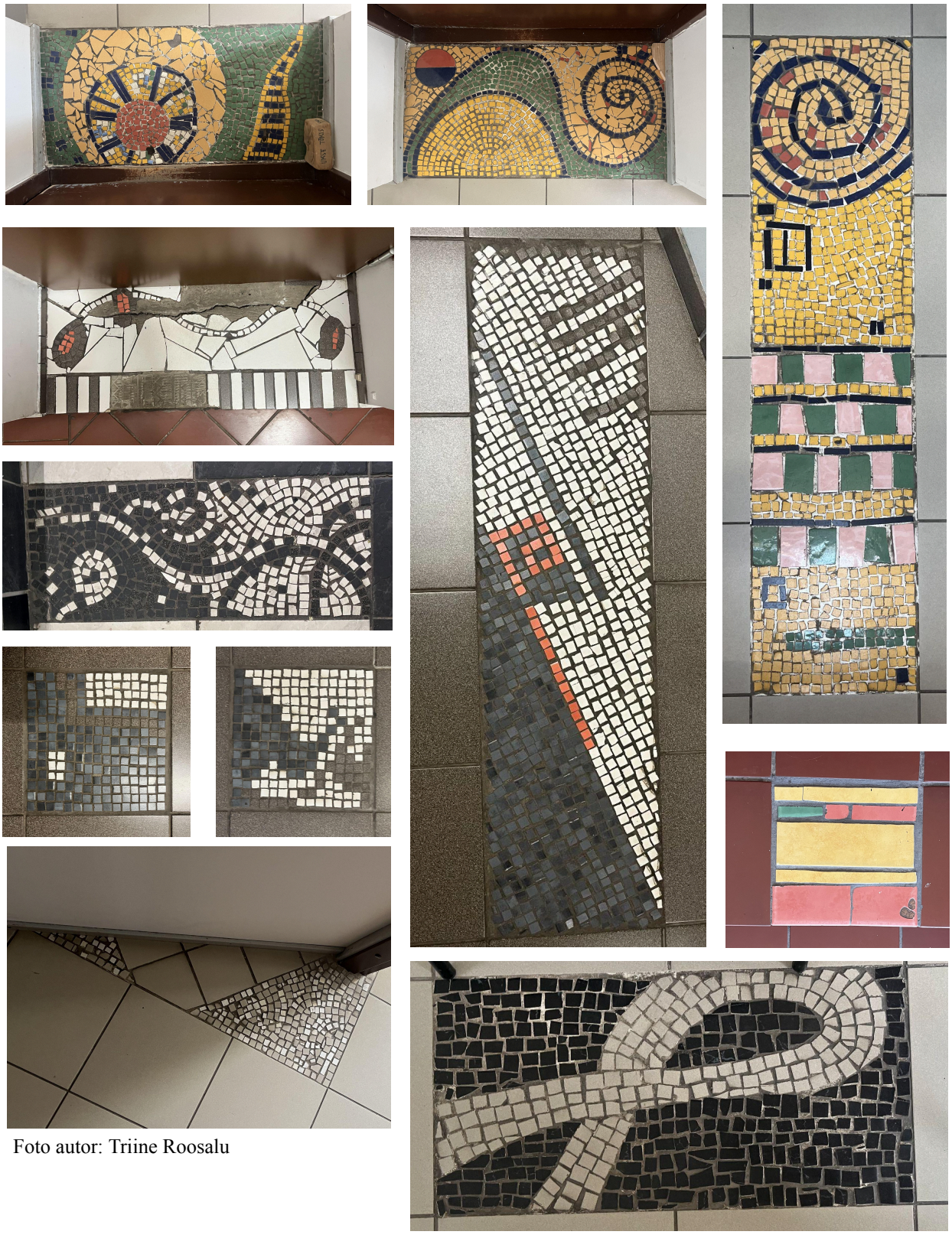

Foto autor: Triine Roosalu

Lisa 7. Kasutatud materjalid ja tööriistad

Keraamiline plaat – ladumiseks

Veekindel vineer – veekindel mosaiigi alusplaat

Vineer – mosaiigi alusplaat

Plaatimisvõrk – plaaditükkide peale liimimiseks

PVA – plaaditükkide liimimiseks kasutatav liim

Kondiliim – kangameetodi jaoks kasutatav liim

Kerafix (plaatimisliim) – mosaiikide vineeri külge liimimiseks kasutatav liim

Puuvillane kangas – kangameetodi jaoks

Prügikotid – kangameetodi jaoks

Kile – plaadi/laua ja plaadivärgu vahele

Vuuk – vuukimiseks

Umbra pigment – vuugi toonimiseks

Liivapaber – vineeri karestamiseks

Teip – plaatimisvõrgu ja kile plaadi/laua külge teipimiseks

Paber – kartooni tegemiseks

Pintsel – liimi määrimiseks

Marker – kavandamiseks, markeerimiseks

Plaadilõikamise tangid, plaadilõikur, haamer ja alasi – plaatide lõikamiseks

Tikksaag ja lauasaag – vineeri lõikamiseks

Akutrell – kruvide eemaldamiseks vineerist

Silikoonspaatel – vuugi laiali määrimiseks

Svamm – vuugi puhastamiseks

Kalts – vuugi puhastamiseks